

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่น

Legal problems related to the use of genetic information in other cases

ภาณุมาตร์ ขำคล้าย

Panumat Khumklai

จิรวุฒิ ลิปิพันธ์

Jirawut Lipipun

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Faculty of Law Pridi Bhanomyong, Dhurakij Pundit University

E-mail: raisangnita@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 15 ธันวาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 22 ธันวาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 22 ธันวาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่นนอกเหนือจากคดีอาญาที่เก็บข้อมูลสารพันธุกรรมของผู้เสียหายหรือจำเลย ทั้งนี้ ข้อมูลสารพันธุกรรมนี้ถือว่าเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหวตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ซึ่งหน่วยงานราชการเป็นผู้มีสิทธินำข้อมูลของบุคคลไปใช้หรือเก็บรักษา แต่การจะนำไปใช้ในคดีอาญาอื่น ๆ หรือคดีแพ่งใด ๆ จะต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรม เว้นแต่เพื่อป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพของบุคคล หรือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยมิได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับกำกับดูแลการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการข้อมูลสารพันธุกรรมดังเช่นต่างประเทศ ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และเยอรมนี จากการศึกษาจึงขอเสนอแนะดังนี้

- 1) ควรยกเลิกความในมาตรา 4 (2) ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562
- 2) ควรประกาศพระราชกฤษฎีกาและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรม กำหนดฐานความผิด กระบวนการขอใช้ข้อมูลสารพันธุกรรม ระยะเวลาการจัดเก็บ และการลบหรือทำลายข้อมูลสารพันธุกรรมโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562
- 3) ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 การอนุญาตให้ใช้ข้อมูลสารพันธุกรรมควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารข้อมูลสารพันธุกรรม

คำสำคัญ: สารพันธุกรรม, ข้อมูลส่วนบุคคล, การนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่น

ABSTRACT

This article aims to investigate legal problems regarding the use of genetic material in cases other than criminal cases in which the victim or defendant's genetic material is stored. This genetic material is considered as the sensitive personal data under Article 6 of the Personal Data Protection Act B.E. 2562 and the Government Information Act B.E. 2540, in which government agencies have the right to use or keep personal information but to be used in any other criminal or civil case, permission must be obtained from the owner of the genetic material except for the prevention or suppression of danger to the life, body or health of a person or is the case required by law.

However, Thailand does not enact laws governing any operations related to the management of genetic information such as foreign countries such as the UK, France, the Netherlands and Germany.

From the study, the recommendation will propose the following:

- 1) The provisions of Section 4 (2) of the Personal Data Protection Act B.E.2019
- 2) The royal decrees and regulations related to genetic material should be proclaimed that, by virtue of the Personal Data Protection Act B.E. 2562 (2019), storing, determining the fault process for requesting use of genetic material, storage period and the deletion or destruction of genetic material data.
- 3) The Personal Data Protection Act B.E. 2562 should be amended to allow the use of genetic material data should establish a Genetic Information Management Committee.

Keywords: Genetic material, Personal data, Usage of genetic material in cases other

1. ความนำ

“ดีเอ็นเอ”เป็นสารพันธุกรรมที่ได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากพ่อและแม่ฝ่ายละหนึ่งส่วน ซึ่งพบอยู่ในนิวเคลียสของเซลล์ต่างๆ ในร่างกายรวมถึงสารคัดหลั่งหรือของเหลวในร่างกาย (ศรัณยา ศรีมา, 2560: 1) เช่น เลือด น้ำลาย น้ำอสุจิ เป็นต้น ทั้งนี้ ข้อมูลในสารพันธุกรรมเป็นข้อมูลที่ถอดรหัสออกมาจากชิ้นส่วนพันธุกรรมของบุคคลซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว โดยได้มาจากการสกัดและประมวลผลทางเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ และถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหว (Sensitive Information) ถือเป็นเรื่องส่วนตัวโดยแท้ของบุคคล

มีความละเอียดอ่อนและสุมเสี่ยงต่อการถูกใช้ในการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม จึงจำเป็นต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษภายใต้มาตรา 6 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562*

อย่างไรก็ดี ในกรณีการนำเอาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสารพันธุกรรมไปใช้ในพิสูจน์ความผิดทางอาญาในคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว ข้อมูลดังกล่าวจะเก็บไว้ในสำนวนคดีความผิดนั้น รวมไปถึงโรงพยาบาลหรือสถาบันที่เป็นหน่วยรับตรวจสารพันธุกรรมนั้นซึ่งการจัดเก็บวัตถุพยานชีววิทยาก็ดีหรือข้อมูลสารพันธุกรรมซึ่งตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลดังกล่าวถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหว หากจะมีการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาเรื่องอื่นๆ หรือคดีแพ่ง จะทำได้หรือไม่ เนื่องจากประเทศไทยไม่มีกฎหมายควบคุมกำกับการใช้ข้อมูลสารพันธุกรรมเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศสและเนเธอร์แลนด์

อย่างไรก็ดี การที่บทบัญญัติในมาตรา 4** ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ได้บัญญัติยกเว้นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ความมั่นคงทางการคลังของรัฐ การรักษาความปลอดภัยของประชาชน การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ซึ่งเท่ากับว่าหน่วยงานดังกล่าวสามารถจัดเก็บและสามารถนำไปใช้ซึ่งข้อมูลสารพันธุกรรมได้

ด้วยเหตุนี้ บทความจึงเสนอปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่นดังจะได้พิจารณาโดยลำดับ

2. การคุ้มครองข้อมูลสารพันธุกรรมตามกฎหมาย

1. สิทธิส่วนบุคคลของเจ้าของสารพันธุกรรม

เนื่องจากสิทธิส่วนบุคคลถือเป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่ง สิทธินี้ได้ก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นในการที่จะไม่เข้าไปรบกวนหรือก้าวล่วงในกิจการอันเป็นส่วนตัวของบุคคลอื่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2560 มาตรา 32 กำหนดให้บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว ทั้งนี้ การกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิดังกล่าว หรือการนำเอาข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดๆ จะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

* พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 มาตรา 6 “ข้อมูลส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม แต่ไม่รวมถึงข้อมูลของผู้ถึงแก่กรรมโดยเฉพาะ

** มาตรา 4 พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่... (5) การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลและการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการพิจารณาคดีการบังคับคดี และการวางทรัพย์ รวมทั้งการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

สิทธิส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางพันธุกรรม ได้แก่ ความเป็นส่วนตัวในข้อมูล (Information privacy) ซึ่งมีหลักการว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะปฏิเสธมิให้ผู้อื่น รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตนและมีสิทธิที่จะควบคุมการใช้และการเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนได้ ถึงแม้ว่าข้อมูลนั้นจะถูกเปิดเผยต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางพันธุกรรม เป็นต้น (นิกร โภคอุดม, 2563: 63)

นอกจากนี้ ยังมีกรณีศึกษาที่ใกล้เคียงกับข้อมูลสารพันธุกรรม ซึ่งน่าจะสามารถนำมาเทียบเคียงได้ คือ กรณีของข้อมูลเวชระเบียน โดยข้อเท็จจริงที่ปรากฏ คือ บิดาของผู้เสียชีวิตได้ขอข้อมูลเกี่ยวกับเวชระเบียนของบุตรที่เสียชีวิตจากโรงพยาบาลที่บุตรนั้นรับการรักษาก่อนที่จะเสียชีวิต ตลอดจนรายงานการรักษาพยาบาลของแพทย์และพยาบาล เอกสารสรุปประวัติการรักษา และใบแจ้งสาเหตุการตาย รวมทั้งเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด แต่ทางโรงพยาบาลปฏิเสธที่จะให้ข้อมูลดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่าเป็นหลักฐานข้อมูลทางการแพทย์อันเป็นสิทธิของโรงพยาบาล ซึ่งตามแนวการวินิจฉัยของ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ข้อมูลเวชระเบียนมีสถานะเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเวชระเบียนนั้น (วิสูตร พงษ์ศิริไพบูลย์, 2551: 27)

2. สิทธิของเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรม

เนื่องจากบุคคลย่อมมีสิทธิเด็ดขาดในการหวงกันร่างกายของตนเอง รวมทั้งอวัยวะหรือส่วนประกอบใดๆ ของร่างกายด้วย ทั้งนี้ รวมไปถึงข้อมูลสารพันธุกรรมที่ถูกสกัดออกมาได้จากการทดสอบพันธุกรรม ซึ่งบุคคลที่เป็นแหล่งที่มาของข้อมูลนั้นย่อมเป็นเจ้าของข้อมูลและมีสิทธิในการหวงกันหรือสามารถดำเนินการใดๆ ตลอดจนให้ความยินยอมให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์จากข้อมูลสารพันธุกรรมของตนเองได้ แต่อย่างไรก็ตาม โดยธรรมชาติของข้อมูลสารพันธุกรรม สามารถแสดงผลข้อมูลสุขภาพและสามารถเชื่อมโยงไปถึงบุคคลได้มากกว่าหนึ่งคน กล่าวคือ นอกจากบุคคลที่เป็นแหล่งที่มาของข้อมูลสารพันธุกรรมแล้ว ข้อมูลสารพันธุกรรมนั้นยังสามารถ เชื่อมโยงไปถึงบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน นอกจากนี้ ข้อมูลสารพันธุกรรมยังเชื่อมโยงไปถึงบุคคลที่มีแหล่งที่มาหรือชาติพันธุ์เดียวกันอีกด้วย

3. สิทธิของบุคคลเหนือข้อมูลสารพันธุกรรม

ภายใต้สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว (Right of privacy) ที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ข้อมูลสารพันธุกรรมซึ่งถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครอง กล่าวคือข้อมูลสารพันธุกรรมของบุคคลใดไม่อาจจะถูกนำเอาไปใช้แสวงหาประโยชน์มิได้ ไม่ว่าในทางใดก็ตาม

นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัติข้อมูลสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ยังให้การคุ้มครองข้อมูลสารพันธุกรรม ซึ่งถือเป็นข้อมูลสุขภาพประเภทหนึ่ง โดยการเข้ารับบริการด้านสาธารณสุขรวมทั้งการให้ข้อมูลเพื่อการค้นคว้าวิจัย ตลอดจนการเปิดเผยข้อมูลนั้น จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลเสมอ

สิทธิของเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรมเหนือข้อมูลของตนนั้น เมื่อได้มีการให้ความยินยอมแก่แพทย์ผู้ทำการค้นคว้าวิจัย หรือผู้ดูแลข้อมูลแล้ว เจ้าของข้อมูลมีสิทธิในการขอตรวจสอบ แก้ไขข้อมูลของตนให้ถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริงได้ ทั้งนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562

4. ข้อมูลสารพันธุกรรมเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความละเอียดอ่อน (Sensitive information)

มีลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรมข้อมูลอาจไม่ประสงค์ให้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวอันเนื่องมาจากบุคคลอาจได้รับความเสียหายจากการที่บุคคลภายนอกได้ล่วงรู้ถึงข้อมูลสารพันธุกรรม นอกจากนี้ บุคคลที่ข้อมูลสารพันธุกรรมจะเชื่อมโยงไปถึงนั้นมิได้มีเพียงเจ้าของชิ้นส่วนพันธุกรรมหรือตัวอย่างดีเอ็นเอเพียงบุคคลเดียว หากแต่เมื่อมีการทดสอบพันธุกรรมออกมาแล้ว ข้อมูลดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงไปถึงบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวเดียวกันได้ จึงกล่าวได้ว่าข้อมูลสารพันธุกรรมของบุคคลเป็นข้อมูลส่วนบุคคลตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562

ทั้งนี้ บุคคลที่เป็นเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรมย่อมมีสิทธิเหนือข้อมูลสารพันธุกรรมตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 โดยหน่วยงานราชการเป็นผู้มีสิทธินำข้อมูลของบุคคลไปใช้หรือเก็บรักษาแต่อย่างใดก็ดี กฎหมายมิได้ตัดสิทธิของบุคคลจากข้อมูลส่วนบุคคลอย่างสิ้นเชิง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลซึ่งเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลแก่หน่วยงานของรัฐมีสิทธิในการเข้าถึง ตรวจสอบ และขอทำสำเนาข้อมูลที่อยู่ในความครอบครองดูแลของหน่วยงานของรัฐได้

แม้ว่าหน่วยราชการผู้ควบคุมข้อมูลจะใช้หรือเปิดเผยข้อมูลที่อยู่ในความดูแลของตนมิได้ หากไม่ได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูล แต่ทั้งนี้ หากข้อมูลนั้นได้มาโดยไม่ขอความยินยอมเนื่องจาก กรณีของมาตรา 23 กล่าวคือเป็นการดำเนินการเพื่อป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพของบุคคลหรือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ดี พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ได้กำหนดห้ามเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับข้อมูลสารพันธุกรรม เว้นแต่จะเข้าเงื่อนไขตามที่มาตรา 26 กำหนด ได้แก่ กรณีเป็นการป้องกันชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพของบุคคลซึ่งเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่อาจให้ความยินยอมเป็นต้น

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยยังมิได้บัญญัติกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้รักษาข้อมูลสารพันธุกรรมในการอนุญาตให้นำไปใช้ในคดีอาญาคดีอื่นๆ ได้ เว้นแต่กรณีเพื่อป้องกันหรือระงับอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพของบุคคล หรือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 23 ดังจะเห็นได้ว่าการจัดเก็บข้อมูลทางพันธุกรรมของบุคคลที่ต้องหาว่ากระทำความผิดหรือฐานะจำเลยอยู่ในความควบคุมและกำกับของโรงพยาบาล สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี พนักงานอัยการที่สั่งฟ้องและศาลยุติธรรมซึ่งไม่มีระบบในการเก็บรักษาแต่อย่างใด หากมีการร้องขอเพื่อนำเอาผลข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้จึงต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เนื่องจากข้อมูลสารพันธุกรรมเป็นข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ได้จำกัดขอบเขตในการใช้และป้องกันการเข้าถึงข้อมูลจากเจ้าพนักงานในเรื่องอื่นๆ กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์การเก็บรักษาการเข้าถึงและการทำลายข้อมูลทางพันธุกรรม หากไม่มีผลต่อการสืบสวน สอบสวนหรือการพิจารณาตามแนวทางกฎหมายเนเธอร์แลนด์ กฎหมายฝรั่งเศส กฎหมายอังกฤษและกฎหมายเยอรมนีกำหนด

3. มาตรการทางกฎหมายของต่างประเทศในการนำเอาสารพันธุกรรมไปใช้

1. ประเทศฝรั่งเศส

องค์กรจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรม Fichier National Automatisé des Empreintes Génétiques (Automated National File of Genetic Prints) หรือ FNAEG เป็นองค์กรที่จัดเก็บข้อมูลดีเอ็นเอของประเทศฝรั่งเศส ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศสให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐในการจัดเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมของบุคคลที่ถูก ศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดบางฐานความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และตัวอย่างสารพันธุกรรมของบุคคลที่มีพยานหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าได้กระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมายนั้น ได้แก่ ความผิดเกี่ยวกับเพศ (Offences of a sexual nature) ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 706-47 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและความผิดลหุโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 222-32 ของประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น ทั้งนี้ สารพันธุกรรมนั้นจะถูกเก็บรักษาในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาว่าได้กระทำความผิดหรือพิพากษาให้พ้นผิด

ประเทศฝรั่งเศสมีมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่ข้อมูลสารพันธุกรรมซึ่งเป็นข้อมูลส่วนบุคคลประเภทหนึ่งโดยมี Central Directorate of the Judicial Police-Sub directorate of the Technical and Scientific Police เป็นหน่วยงานผู้มีอำนาจควบคุมการเข้าถึงข้อมูลสารพันธุกรรมที่เก็บรักษาในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติ ทั้งนี้ การเข้าถึงฐานข้อมูลสารพันธุกรรมจะสามารถกระทำได้เฉพาะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเท่านั้น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเข้าถึงได้เพียงข้อมูลรูปพรรณสัณฐานสถานที่เกิด วันเดือนปีเกิดของบุคคล แต่ผู้พิพากษาจะได้รับแจ้งถึงการจับคู่ข้อมูลสารพันธุกรรมในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติ และเพิ่มข้อมูลสารพันธุกรรมที่เก็บรักษาในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติของประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้ ยังสามารถแลกเปลี่ยนกันได้ภายในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปผ่านทางองค์กรตำรวจระหว่างประเทศ

2. ประเทศเนเธอร์แลนด์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ (Code of Criminal Procedure-CCP)*** เป็นบทบัญญัติที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจในอันที่จะตรวจร่างกายของผู้ต้องสงสัยได้ อย่างไรก็ตาม ในปี 1989 ศาลฎีกาของเนเธอร์แลนด์ได้ตัดสินว่าอัยการสามารถดำเนินการดังกล่าวได้ แต่ไม่ครอบคลุมถึงความเป็นไปได้ของการตรวจสอบด้วยสารพันธุกรรมของผู้ต้องหา ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารพันธุกรรมในการดำเนินคดีอาญาในปี 1994 (John A.E. Vervaele, F.C.W. de Graaf, N. Tielemans. 2012: 460)

พระราชบัญญัติการตรวจสอบสารพันธุกรรม (ผู้ต้องโทษ) (DNA Testing (Convicted Persons) Act) ได้กำหนดวิธีการภายใต้กฎหมายดังกล่าว เพื่อให้มีการเก็บสารพันธุกรรมของผู้ต้องโทษ ได้แก่ บุคคลที่ถูก

*** ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ (CCP) มาตรา 195 บัญญัติว่า ผู้พิพากษาโดยคำร้องของอัยการสั่งให้ตรวจค้นร่างกายหรือเสื้อผ้าของผู้ต้องสงสัยที่มีกรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายแรงเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน

พิพากษาว่ากระทำความผิดซึ่งก่อนการพิจารณาคดีอาจมีการกักขังและผู้ที่ได้รับโทษจำคุก คำสั่งกักขังหรือการลงโทษทางเลือกที่กำหนดไว้ เช่น คำสั่งให้คุมตัวไว้ในโรงพยาบาลจิตเวช (PPZ) คำสั่งให้คุมตัวในสถาบันคุ้มครองและดูแลเยาวชน (PIJ) เป็นต้น

นอกจากนี้ พนักงานอัยการยังสามารถสั่งให้นำสารพันธุกรรมจากผู้ต้องโทษได้หากมีเหตุผลเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีอาญา สำหรับการดำเนินการตามคำสั่งศาลหรือคำสั่งของพนักงานอัยการจะให้ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล เป็นต้น เป็นผู้ดำเนินการตามมาตรา 151a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์

ในส่วนการบริหารจัดเก็บฐานข้อมูลสารพันธุกรรม โพรไฟล์ DNA จะถูกเก็บไว้ในฐานข้อมูล DNA ของ NFI คำว่า “ฐานข้อมูล” ในกฎหมายของเนเธอร์แลนด์เกี่ยวข้องกับการรวบรวมโพรไฟล์ Autosomal STR (เกณฑ์พิจารณาเบื้องต้นในกลุ่มงานนิติพันธุศาสตร์ซึ่งเป็นหลักการที่ได้รับความยอมรับเป็นอย่างสูงในการพิสูจน์เอกลักษณ์บุคคลและหาความสัมพันธ์ บิดา-มารดา-บุตร) ที่เก็บไว้ในฐานข้อมูลนี้ โดยมาตรา 14 ของกฎหมายสารพันธุกรรมประกอบด้วยกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการเก็บรักษาคราบสารพันธุกรรมในฐานข้อมูลสารพันธุกรรม ซึ่งบัญญัติว่า “ฐานข้อมูลสารพันธุกรรมสำหรับคดีอาญาโดยมีจุดประสงค์เพื่อป้องกันตรวจจับดำเนินคดีหรือตัดสินความผิดทางอาญา” ดังนั้น การป้องกันจึงเป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งของฐานข้อมูลสารพันธุกรรม ตามมาตรา 2 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบฐานข้อมูลสารพันธุกรรม เลขาธิการสถาบันนิติเวชแห่งเนเธอร์แลนด์ (NFI) เป็นผู้ดูแลฐานข้อมูลสารพันธุกรรม

สถาบันนิติเวชแห่งชาติ (NFI) ทำหน้าที่บริหารจัดการเก็บฐานข้อมูลสารพันธุกรรม โพรไฟล์ DNA จะถูกเก็บไว้ในฐานข้อมูล DNA ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเนเธอร์แลนด์ (CCP) ให้อำนาจในการตรวจดีเอ็นเอ ในคดีอาญาที่มีลักษณะโหดร้ายและรุนแรง ได้แก่ คดีข่มขืน (sexual assault) คดีการทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนถึงแก่ความตาย (manslaughter) คดีฆาตกรรม (Murder) เป็นต้น

3. ประเทศเยอรมนี

ในประเทศเยอรมนี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บสารพันธุกรรมของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในเยอรมนี คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Strafprozessordnung-StPO) และกฎหมาย DNA Testing (Convicted Persons) Act ปี 2005 กำหนดฐานความผิดสำหรับบุคคลที่ศาลได้มีคำพิพากษาในความผิดในคดีที่ศาลได้พิพากษาลงโทษไม่ต่ำกว่า 4 ปี รวมทั้งบุคคลที่ถูกคำสั่งให้คุมตัวไว้ในโรงพยาบาล คำสั่งให้ลงโทษทางเลือก(alternative sanction) เป็นต้น นอกจากนี้ เป็นไปตามกฎหมาย Section 81a, 81e, 81f และ 81g กฎของกระบวนการทางกฎหมาย (Strafprozessordnung) Section 3 DNA-Identitätsfeststellungsgesetz และอยู่ในความดูแลของสำนักงานสืบสวนคดีอาชญากรรมของรัฐบาลสหพันธ์ Identitätsfeststellungsgesetz และ Section 2, 7 และ 8 Bundeskriminalamtgesetz โดยการจัดเก็บฐานข้อมูลสารพันธุกรรมนั้นจะทำการจัดเก็บพยานหลักฐานจากสถานที่เกิดเหตุ (E.U. 9445/1/06 at 6) และทำการจัดเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรมจากบุคคลที่ถูกศาลพิพากษาว่าได้กระทำความผิดร้ายแรง หรือเป็นการกระทำความผิดซ้ำๆ เมื่อพบว่าพยานหลักฐานที่พบจากสถานที่เกิดเหตุ นั้นเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด

สำนักงานตำรวจแห่งสหพันธ์ หรือ Bundeskriminalamt (BKA) ทำหน้าที่บริหารจัดการเก็บตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี ได้กำหนดฐานความผิดที่ให้อำนาจให้เจ้าพนักงานในอันที่จะจัดเก็บสารพันธุกรรมจากผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในความผิดร้ายแรงต่อชีวิต ความผิดต่อร่างกาย ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานตำรวจแห่งสหพันธ์ (BKA) และสำนักงานสืบสวนกลางของสหพันธ์รัฐ 16 แห่งสามารถเข้าถึงฐานข้อมูลได้โดยตรง

4. ประเทศอังกฤษ

ในสหราชอาณาจักรหรือประเทศอังกฤษได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ในการเก็บตัวอย่างจากร่างกายเพื่อนำไปตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ได้ โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหลายฉบับ ได้แก่ Police and Criminal Evidence (PACE) Act 1984, Criminal Justice and Public Order Act 1994, Criminal Evidence Act 1997, Criminal Justice and Police Act (CJPA) 2001, Criminal Justice Act (CJA) 2003 และ The Protection of Freedoms Act 2012 (Parliamentary Office of Science and Technology, 2006: 2)

คณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติ (The National DNA Database Strategy Board) เป็นผู้บริหารจัดเก็บ ทั้งนี้ คณะกรรมการฯ ประกอบไปด้วยผู้แทนจาก 3 หน่วยงานคือกัน คือ ผู้แทนจากกระทรวงมหาดไทยผู้แทนจากสมาคมข้าราชการตำรวจระดับสูง ผู้แทนจากสมาคมข้าราชการตำรวจ และการแต่งตั้งสมาชิก 2 คนจากคณะกรรมการพันธุศาสตร์ในมนุษย์ เพื่อทำหน้าที่ให้คำแนะนำและการควบคุมดูแลด้านจริยธรรมในยุติของคณะกรรมการทางยุทธศาสตร์ของฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติ โดยจัดเก็บจากผู้กระทำความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกทุกฐานความผิด เช่น ความผิดขายหรือขนย้ายอาวุธ ความผิดฆ่าคนตาย ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น รวมทั้งความผิดอื่นๆที่ไม่มีอัตราโทษจำคุกอีกประมาณ 60 ฐานความผิดตามที่กำหนดไว้โดยเฉพาะในข้อกำหนดที่จัดทำขึ้นภายใต้มาตรา 27 แห่ง The Police and Criminal Evidence Act 1984 เช่น ความผิดฐานข่มขืนความผิดฐานหรือเชื่อเชียวเพื่อค้าประเวณีตามท้องถนนถือเป็นการผิด Recordable Offence ทั้งสิ้น

ทั้งนี้ กฎหมาย The Police and criminal Evidence Act 1984 ได้วางกฎเกณฑ์ในการเก็บรักษาและทำลายตัวอย่างดีเอ็นเอ และแฟ้มข้อมูลดีเอ็นเอไว้อย่างละเอียดและชัดเจน โดยกำหนดระยะเวลาที่เจ้าพนักงานของรัฐสามารถเก็บรักษาข้อมูลดีเอ็นเอของบุคคลในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติ รวมทั้งควบคุมมาตรฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลดีเอ็นเอ เพื่อเก็บรักษาในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมแห่งชาติโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดให้มีการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติงานของห้องปฏิบัติการ

4. ปัญหากฎหมายในการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่น

1. ปัญหาการนำเอาข้อมูลของสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอาญา

การนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอาญาอาจเป็นการนำไปใช้ในคดีอาญาที่ได้มีการกล่าวหาทั้งในด้านการสอบสวน การพิจารณาตัดสินในชั้นศาล ทั้งนี้ ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงของศาลในคดีอาญามีหลักกฎหมายที่ยึดถือกันเป็นสากลว่าศาลจะต้องฟังพยานหลักฐานจนสิ้นความสงสัยอันควรว่าจำเลยได้กระทำความผิด

จริงจึงจะลงโทษจำเลยได้ โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดเป็นหลักไว้ว่าจำเลยจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดและในกรณีที่มีข้อสงสัยต้องยกประโยชน์แห่งข้อสงสัยนั้นให้กับจำเลย

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลตามกฎหมายไทย หากเป็นการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิมนั้น นอกจากลายพิมพ์นิ้วมือ ลายมือ ลายเท้า คราบเลือดที่ติดอยู่บนร่างกาย หรือการตรวจร่างกายเฉพาะภายนอกแล้ว พนักงานสอบสวนไม่สามารถหาพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์อย่างอื่นได้อีก พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจในการบังคับขอต้อย่างของเหลวหรือเจาะเอาตัวอย่างเลือดเพื่อนำไปพิสูจน์ดีเอ็นเอได้ เทียบเคียงตามความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 10) ได้วินิจฉัยว่า**** “...การทดสอบโดยวิธีการตรวจวัดจากเลือดมี 2 ขั้นตอน กล่าวคือการเจาะเลือด และการตรวจเลือด ทั้งนี้ การเจาะเลือดนั้นเป็นวิธีการเพื่อให้ได้เลือดมา ส่วนการตรวจเลือดเป็นการนำเลือดไปตรวจวิเคราะห์ในห้องทดลอง เพื่อให้ทราบระดับ แอลกอฮอล์ในเลือดของผู้ขับขี่ และแม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้การดำเนินการต้องกระทำภายใต้การกำกับดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวต้องกระทำต่อร่างกายของบุคคล ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล ตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองไว้และในหลักทั่วไปของการประกอบวิชาชีพเวชกรรม การกระทำต่อร่างกายของผู้ป่วยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ป่วยเว้นแต่เพื่อประโยชน์ในการช่วยชีวิตของผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉิน ดังนั้น การเจาะเลือดที่กระทำต่อร่างกายของผู้ขับขี่ก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ขับขี่ด้วย หากผู้ถูกเจาะเลือดไม่ยินยอมแม้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ก็เป็นการเกินอำนาจที่บัญญัติไว้...” ถือว่าการกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคล

แม้ว่าในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีฐานข้อมูลสารพันธุกรรม (DNA database) ในระดับประเทศมีเพียงฐานข้อมูลสารพันธุกรรมเฉพาะกิจที่เป็นของผู้ต้องขังซึ่งรวบรวมโดยสถาบันนิติวิทยาศาสตร์และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสารพันธุกรรมของบุคคลเพื่อประโยชน์ในการคลี่คลายคดีอาชญากรรม และการพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคลผู้สูญหาย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน ฐานข้อมูลสารพันธุกรรมสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ เก็บรวบรวมข้อมูลสารพันธุกรรมได้มากกว่า 200,000 รายการ จำแนกตามแหล่งที่มาเป็นจากวัตถุพยานในคดี จำนวน 18,290 รูปแบบ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดี 103,224 รูปแบบ และผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ จำนวน 143,250 รูปแบบ (ข้อมูล ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2564) ผลจากการใช้ฐานข้อมูลผู้ต้องขังในการสืบค้นเปรียบเทียบเพื่อสนับสนุนการสืบสวนสอบสวน ได้มีการรายงานผลการตรวจพบสารพันธุกรรมผู้ต้องขังตรงกันกับวัตถุพยานจากคดี 187 ราย พบว่าเป็นวัตถุพยานจากคดี ต่างๆ จำแนกได้ดังนี้ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (29%) ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ (7%) ความผิดเกี่ยวกับชีวิต (15%) ความผิดเกี่ยวกับเพศ (9%) ความผิดเกี่ยวกับร่างกาย (2%) และความผิดอื่นๆ (38%) ซึ่งความผิดอื่นๆ รวมถึงคดีความมั่นคงชายแดนภาคใต้ คดีพิเศษ และไม่ทราบเหตุ จากรายงานผลการตรวจเปรียบเทียบรูปแบบ สารพันธุกรรม

**** บันทึกเรื่องการทดสอบการเมาสุราของผู้ขับขี่โดยวิธีการตรวจวัดจากเลือด (เรื่องเสร็จที่ 977/2547)

ในฐานะข้อมูลสารพันธุกรรมผู้ต้องขังสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลด้านการข่าวในการสืบสวนสอบสวนหาผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต้องสงสัย และยังสามารถสืบหาตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

1) การใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลสารพันธุกรรมเพื่อสนับสนุนการปราบปรามยาเสพติด สืบเนื่องจากโครงการจัดทำฐานข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์ ปีงบประมาณ 2556-2558 โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดและกรมราชทัณฑ์ส่งเจ้าหน้าที่เฉพาะกิจเข้าปฏิบัติการจับกุมตรวจค้นเรือนจำกวาดล้างยาเสพติดเพื่อดำเนินการเข้าตรวจค้นวัตถุต้องสงสัยภายในเรือนจำต่างๆ ทั่วประเทศ และจัดส่งวัตถุพยานมาทำการตรวจสอบสารพันธุกรรมและตรวจเปรียบเทียบในฐานข้อมูลสารพันธุกรรมของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ผลที่ได้พบว่าสารพันธุกรรมที่ตรวจได้จากวัตถุพยานเหล่านั้นตรงกันกับรูปแบบสารพันธุกรรมของผู้ต้องขังที่เคยจัดเก็บไว้ สามารถบ่งชี้ตัวผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุพยานต้องสงสัยได้ โดยพบการตรงกันจากสารพันธุกรรมที่ตรวจพบจากวัตถุพยานจำนวน 78 รายการ ตรงกับผู้ต้องขังจำนวน 64 ราย ซึ่งวัตถุพยานมาจากเรือนจำ 22 แห่งทั่วประเทศ จากผลการดำเนินงานนี้ทำให้ทางเรือนจำ กรมราชทัณฑ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปขยายผลเพื่อการกวาดล้างยาเสพติดในเรือนจำต่อไป รวมถึงนำไปวางมาตรการป้องกันปราบปรามยาเสพติดในเรือนจำต่อไป (เนาวรัตน์ ทองนาและคณะ, [ออนไลน์])

หากพิจารณาในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ซึ่งบัญญัติว่า “..พระราชบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับแก่

2) การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์..”

จากบทบัญญัติในมาตรา 4 (2) ของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 หากเป็นกรณีที่เป็นดำเนินการของรัฐเพื่อเป็นการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของหน่วยงานของรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ รวมทั้งการที่มาตรา 6 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ข้อมูลส่วนบุคคล” หมายความว่า ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลซึ่งทำให้สามารถระบุตัวบุคคลนั้นได้ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม แต่ไม่รวมถึงข้อมูลของผู้ถึงแก่กรรม ดังนั้นข้อมูลสารพันธุกรรมเป็นข้อมูลที่ใช้ระบุตัวบุคคลเจ้าของสารพันธุกรรมนั้นได้ ด้วยเหตุนี้การที่หน่วยงานของรัฐได้จัดเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลสารพันธุกรรมย่อมกระทำไม่ได้ไม่อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 ซึ่งการเขียนกฎหมายในลักษณะดังกล่าวเท่ากับเป็นการเปิดกว้างให้หน่วยงานของรัฐสามารถนำเอาไฟล์ดีเอ็นเอไปจัดเก็บและสามารถใช้โดยอ้างเหตุผลตามที่กฎหมายกำหนดไว้ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จัดเก็บไฟล์ดีเอ็นเอของนาย ก.ไว้ ทั้งๆ ที่นาย ก. มิได้กระทำความผิด แต่ต่อมามีคดีอาญาเกิดขึ้นใหม่จึงสงสัยว่าเป็นการกระทำของ นาย ก. หรือไม่จึงได้เอาตัวอย่างเลือดที่เก็บจากที่เกิดเหตุไปตรวจหาดีเอ็นเอแล้วนำมาเทียบเคียงกับไฟล์ดีเอ็นเอของนาย ก. โดยตำรวจอ้างว่า

หนึ่งจำเป็นต้องจัดเก็บไฟล์ดีเอ็นเอของนาย ก. และใช้ไฟล์ดังกล่าวด้วยโดยอ้างเหตุผลเรื่องการรักษาความปลอดภัยของประชาชนตามมาตรา 4 ดังกล่าวซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควรสำหรับประเทศที่มีระบบนิติรัฐ

อย่างไรก็ดี สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติข้อมูลสารพันธุกรรมของผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก พ.ศ....โดยมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนและรุนแรง จึงต้องมีกฎหมายให้อำนาจเพื่อกำหนดขอบเขตและอำนาจหน้าที่ให้กับเจ้าพนักงานของรัฐในการจัดเก็บตัวอย่างสารพันธุกรรม การเก็บรักษา การเปิดเผย ตรวจสอบ พิสูจน์ การลบข้อมูลสารพันธุกรรม การจัดเก็บในฐานข้อมูลเพื่อสืบค้น แลกเปลี่ยน และเชื่อมโยงข้อมูลอันเป็นการสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 โดยเฉพาะในมาตรา 5 ของร่างพระราชบัญญัติข้อมูลสารพันธุกรรมของผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุก พ.ศ...กำหนดอำนาจของเจ้าพนักงานในการจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรมเท่าที่จำเป็นเพื่อยืนยันตัวบุคคล การจัดทำฐานข้อมูลสารพันธุกรรมของผู้ต้องขัง การใช้เป็นหลักฐานประกอบการดำเนินคดี เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ การพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดที่เป็นประเด็นสำคัญแห่งคดีซึ่งอยู่ในอำนาจ การพิจารณาของศาล การใช้ประโยชน์ในการป้องกันหรือปราบปรามอาชญากรรม หรือรักษาความมั่นคงปลอดภัยแห่งราชอาณาจักร หรือการใช้เพื่อวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และกำหนดให้การจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรม

ทั้งนี้ การร่างกฎหมายดังกล่าวต้องคำนึงถึงปัจจัยดังต่อไปนี้

1) ความเป็นธรรม ข้อมูลสารพันธุกรรมที่จัดเก็บมา จะต้องนำมาใช้เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์เท่านั้น

2) ความโปร่งใสและการแจ้ง การเก็บข้อมูลเพื่อนำมาใช้ตามวัตถุประสงค์ ต้องมีการแจ้งกับเจ้าของข้อมูลว่า จัดเก็บมาเพื่ออะไร มีการชี้แจงรายละเอียดในการเก็บข้อมูลและสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย ของเจ้าของข้อมูล

3) วัตถุประสงค์ของการใช้ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้จะต้องให้น้อยที่สุดเพียงพอบรรลุ วัตถุประสงค์ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของเจ้าของข้อมูลไม่ได้รับผลกระทบที่ไม่จำเป็น และมีการกำหนดเงื่อนไขของการนำข้อมูลไปใช้ ระยะเวลาของการใช้ข้อมูล และการจัดเก็บข้อมูล

4) ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูล ประกอบด้วย 2 ด้าน คือ ด้านความลับ แม้จะนำไปใช้ ในการพิสูจน์ความจริงในกระบวนการยุติธรรม แต่ไม่ได้หมายความว่าเปิดเผยให้บุคคลทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย และด้านความถูกต้องของข้อมูล ต้องมีความถูกต้องอยู่เสมอและมีกระบวนการภายในที่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ด้วยเหตุนี้ การที่ในปัจจุบันจะไม่มีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้รักษาข้อมูลสารพันธุกรรมไว้ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าการจัดเก็บข้อมูลทางพันธุกรรมได้กระจายไปอยู่ในความควบคุมและกำกับของโรงพยาบาล สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ อยู่ในความควบคุมของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี พนักงานอัยการที่สั่งฟ้องและศาลยุติธรรมซึ่งไม่มีระบบในการเก็บรักษาแต่อย่างใด หากมีการร้องขอเพื่อนำเอาผลข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ จึงต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 เนื่องจากข้อมูลสารพันธุกรรมเป็นข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 แต่หากเป็นการจัดเก็บและมีการนำเอาไฟล์ข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ของหน่วยงานที่มี

หน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ความมั่นคงทางการคลังของรัฐ การรักษาความปลอดภัยของประชาชน การป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เท่ากับว่าหน่วยงานของรัฐที่กล่าวมาสามารถจัดเก็บและสามารถนำมาใช้ได้โดยไม่มีการควบคุมกำกับซึ่งต้องเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาในการตรากฎหมายควบคุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกำหนดการเก็บข้อมูลและการนำข้อมูลทางด้านพันธุกรรมไปใช้ให้เป็นระบบและมีการจำกัดขอบเขตในการใช้และป้องกันการเข้าถึงข้อมูลจากเจ้าพนักงานในเรื่องอื่น ๆ กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการตรวจพิสูจน์การเก็บรักษาการเข้าถึงและการทำลายข้อมูลทางพันธุกรรม หากไม่มีผลต่อการสืบสวนสอบสวน หรือการพิจารณาตามแนวทางที่กฎหมายอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์และเยอรมนีกำหนด

2. ปัญหาการนำข้อมูลสารพันธุกรรมมาใช้ในคดีแพ่ง

ตามประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 128/1 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่ต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดที่เป็นประเด็นสำคัญแห่งคดี เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งร้องขอศาลมีอำนาจ

สั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใดๆ โดยวิธีการ ทางวิทยาศาสตร์ได้

ในกรณีที่พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์จะสามารถพิสูจน์ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ทำให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้โดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานอื่นอีก เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความ

ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลอาจสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งโดยไม่ต้องรอให้ถึงวันสืบพยานตามปกติก็ได้

กรณีทำการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจำเป็นต้องเก็บตัวอย่าง เลือด เนื้อเยื่อ ผิวหนัง เส้นผม หรือขน ปัสสาวะ อุจจาระ น้ำลายหรือสารคัดหลั่งอื่น สารพันธุกรรม หรือ ส่วนประกอบอื่นของร่างกายหรือสิ่งที่อยู่ในร่างกายจากคู่ความหรือบุคคลใด ศาลอาจให้คู่ความหรือบุคคลใดรับการตรวจพิสูจน์จากแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นได้ แต่ต้องกระทำเพียง เท่าที่จำเป็นและสมควร ทั้งนี้ ถือเป็นสิทธิของคู่ความหรือบุคคลนั้นที่จะยินยอมหรือไม่ก็ได้

กรณีที่คู่ความฝ่ายใดไม่ยินยอมหรือไม่ให้ความร่วมมือต่อการตรวจพิสูจน์ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองหรือไม่ให้ความยินยอมหรือกระทำการขัดขวางมิให้บุคคลที่เกี่ยวข้องให้ความ ยินยอมต่อการตรวจเก็บตัวอย่าง ส่วนประกอบของร่างกายตามวรรคสาม ก็ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกล่าวอ้าง

ค่าใช้จ่ายในการตรวจพิสูจน์ตามมาตรานี้ให้คู่ความฝ่ายที่ร้องขอให้ตรวจพิสูจน์เป็น ผู้รับผิดชอบโดยให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของค่าฤชาธรรมเนียม แต่ถ้าผู้ร้องขอไม่สามารถเสียค่าใช้จ่ายได้ หรือเป็นกรณีที่ศาลเป็นผู้สั่งให้ตรวจพิสูจน์ให้ศาลสั่งจ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด ส่วนความรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายดังกล่าวให้เป็นไปตามมาตรา 158 หรือมาตรา 161”

ในทางปฏิบัติปรากฏผลว่า เมื่อกฎหมายนี้ใช้บังคับคู่ความส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาลโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดี เป็นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรมยิ่งขึ้น โดยหลักวิธีพิจารณาความสากลขณะนี้ นอกจาก

จะเพิ่มบทบาทของศาลในการเข้าไปแสวงหาข้อเท็จจริงแล้ว ยังเพิ่มหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องให้ความร่วมมือกับศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง

แต่อย่างไรก็ดี หากจะเอาข้อมูลของสารพันธุกรรมไปพิสูจน์ก็จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลสารพันธุกรรมตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 และพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

5. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรยกเลิกความในมาตรา 4 (2) ซึ่งบัญญัติว่า “(2) การดำเนินการของหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของรัฐ ซึ่งรวมถึงความมั่นคงทางการคลังของรัฐ หรือการรักษาความปลอดภัยของประชาชน รวมทั้งหน้าที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นิติวิทยาศาสตร์ หรือการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์...”

2. ควรตรากฎหมายเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรมในลักษณะของฐานข้อมูลสารพันธุกรรมของผู้กระทำความผิดอาญา ดังเช่นประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ และเยอรมนี ดังที่ได้ศึกษามาโดยให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ซึ่งอาจดำเนินการโดยอาศัยอำนาจพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ประกาศพระราชกฤษฎีกาและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บข้อมูลสารพันธุกรรม กำหนดฐานความผิด กระบวนการขอใช้ข้อมูลสารพันธุกรรม ระยะเวลาการจัดเก็บ และการลบหรือทำลายข้อมูลสารพันธุกรรม

3. ควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 การอนุญาตให้ใช้ข้อมูลสารพันธุกรรมควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารข้อมูลสารพันธุกรรมที่ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็นผู้พิจารณาในการนำข้อมูลสารพันธุกรรมไปใช้ในคดีอื่นๆ หรือเพื่อการใดๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหรือคดีแพ่ง

บรรณานุกรม

ภาคภูมิ วิธานนิตวิวัฒน์ และคณะ. (2556). **คู่มือสิทธิมนุษยชน นิติวิทยาศาสตร์ และนิติเวช สำหรับทนายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ศรันยา สี่มา. **สารพันธุกรรม (DNA) กับกระบวนการยุติธรรม (รายการ ร้อยเรื่อง...เมืองไทย)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://library2.parliament.go.th/giventake/content_royrueng/2560/rr2560-jul5.pdf.

นิกร โภคอุดม. (2563). **ความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในยุคดิจิทัล**. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์น เอเชีย ฉบับนิติศาสตร์และเทคโนโลยี ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2563.

- เนาวรัตน์ ทองน้ำ และคณะ. **ความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์ของฐานข้อมูลสารพันธุกรรมผู้ต้องขังของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ในการอำนวยความสะดวกและคุ้มครองสังคม.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.cifs.go.th/Files/news//file/109bf35a-641c-4df6-9f86-28e9268a7d1a.pdf>.
- รุ่งระวี ไสขุมา. (2539). **ลายพิมพ์ดีเอ็นเอกับการดำเนินคดีอาญา.** บทบัณฑิตย, 52(1), 198.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). **สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.
- วิชัย บุญแสง และคณะ (2545). **ลายพิมพ์ดีเอ็นเอ จากสารพันธุกรรมสู่เทคโนโลยีพิสูจน์บุคคล.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.
- วิสูตร พองศิริไพบูลย์. (2551). **เวชระเบียนเป็นของใคร.** เวชบันทึกศิริราช, 1(1).
- John A. E. Vervaele, F.C.W. de Graaf, N. Tielemans. (21012). **The dutch focus on DNA in the criminal justice system: net-widening of judicial data.** *Revue Internationale de droit penal*, 3-4(83).
- Parliamentary Office of Science and Technology. (2006). **The DNA Database.** February 2006 Number 258.